

ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В РЕГІОНИ УКРАЇНИ

Питання дослідження інвестиційної сфери вітчизняної економіки загалом та її окремих регіонів знаходилося завжди в центрі уваги економічної думки. Україна в сучасних умовах потребує припливу іноземного капіталу, оскільки не спроможна за рахунок власних фінансових ресурсів забезпечити соціально-економічний розвиток. Як правило, регіони, що займають лідируючі позиції за обсягом залучення іноземних інвестицій, мають високі показники економічного зростання. Суттєво дестабілізували економічну систему України події останніх років. Політична й економічна нестійкість, збройний конфлікт на Сході України призвели до відпливу прямих іноземних інвестицій через високу ризикованість та відсутність гарантій безпеки для інвестора.

У вітчизняній і зарубіжній науковій літературі в останній період з'явилася значна кількість фахових досліджень учених-фінансистів, присвячених вивченню питання іноземного інвестування, що дає змогу суттєво розширити коло знань про нього. Дослідженнями залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України, зокрема в її регіони, займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: К. Звягіна [1], М. Макаренко [2], А. Славянов [6] та ін. Вагомі питання цієї проблеми розкрито у власних наукових розробках автора [7]. Слід віддати належне високому рівню наукових праць вищеназваних авторів. З огляду на важливість вивчення інвестиційної сфери виникла необхідність пошуку шляхів вирішення цієї проблеми та вибір теми дослідження.

Особливої актуальності набуває питання інвестиційної привабливості регіонів України. Розглянемо чинники, які впливають на обсяг залучення прямих іноземних інвестицій в економіку нашої держави загалом та її окремих регіонів.

Основну роль у формуванні інвестиційного середовища України виконує уряд, який визначає бюджетну, грошову, кредитну, податкову політику. З

іншого боку, ступінь розвитку вітчизняної фінансової та фондової інфраструктури суттєво впливає на динаміку інвестицій.

Протягом тривалого періоду часу наша країна програє конкуренцію іншим країнам на міжнародних ринках капіталу, незважаючи на існуючі переваги, – вигідне географічне положення, кваліфіковані кадри, природно-кліматичні умови та ін.

Чинники, які впливають на залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України, можна об'єднати в чотири блоки: політично-правові, економічні, організаційні та інформаційні. У процесі прийняття рішення щодо залучення інвестицій іноземні інвестори надають перевагу політично-правовим чинникам. Варто зазначити, що останнім часом політичне середовище для залучення іноземних інвестицій в економіку України є не зовсім привабливим для мотивації та належного розвитку як підприємницької діяльності, так і інвестиційної загалом. Іноземні інвестори значну увагу приділяють довгостроковій інвестиційній політиці, проте через часту змінюваність уряд керується короткостроковими цілями, що вкрай негативно сприймається іноземними інвесторами.

Експерти Міжнародного Банку реконструкції та розвитку (МБРР) характеризують українську систему залучення іноземних інвестицій як надмірно складну і таку, що постійно змінюється. В Україні, на їхню думку, умови для іноземного інвестора найбільш несприятливі.

У нашій державі за роки незалежності закони щодо інвестиційної діяльності для нерезидентів піддавалися змінам шість разів, що свідчить про нестабільність законодавчої бази у сфері регулювання іноземних інвестицій. Водночас така ситуація зумовлює неспроможність спрогнозувати фінансову діяльність об'єктів інвестування. Проблема забезпечення іноземних інвесторів інформацією про чинне або анульоване законодавство стосовно іноземних інвестицій залишається невирішеною, оскільки закони недосяжні для їх ознайомлення. На нашу думку, потрібно організувати випуск бюлетеня, що містить інформацію щодо правового режиму в Україні кількома мовами.

На імідж країни в міжнародному просторі та на її інвестиційну привабливість значною мірою впливає прозорість роботи судової влади. Рівень виконання судових рішень та дотримання законів в Україні недостатній, ці процеси часто зволікаються, що призводить до суттєвих економічних втрат для компаній. Інвестори вказують на «вибіркове правосуддя» в нашій державі. Багато іноземних компаній стримують бажання інвестувати в економіку України, прислухаючись до застережень юридичних радників щодо ухвалення рішень під фінансовим впливом зацікавленої сторони.

На сьогодні економічні чинники залучення іноземних інвестицій недостатньо відповідають вимогам ринкової економіки та відштовхують іноземних інвесторів, оскільки знаходяться у стані постійного реформування. Через значну кількість пільг податкова система деформована. Пільги перешкоджають поліпшенню виробничого й фінансового стану підприємств, здійсненню капітальних вкладень.

Рівень банківського відсотка, облікова ставка НБУ впливають на рівень іноземного інвестування. Норма прибутковості інвестиційного проекту за участі нерезидента має перевищувати встановлений відсоток банку. Низький банківський відсоток приваблює інвестора, що вкладає кошти в економіку країни.

Не можна абстрагуватися від організаційних чинників, які впливають на залучення іноземних інвестицій. Керівники підприємств через некомпетентність інколи ухвалюють одноосібні рішення, які суперечать законодавству та зачіпають інтереси іноземних інвесторів. Трапляються випадки, коли місцева рада дає попередню згоду на використання землі, а в подальшому зі зміною влади її анулює.

Належну увагу слід приділити інформаційному забезпеченню залучення іноземних інвестицій. На нашу думку, необхідно поширювати рекламну літературу, присвячену проблемам іноземного інвестування, для обміну інформацією потрібно створити комп'ютерну мережу, систему статистичної інформації.

На основі інвестиційної привабливості окремих регіонів формується інвестиційна привабливість України загалом (табл. 1). Ефективне залучення іноземних інвестицій потребує раціонального їх розподілу між регіонами. У сучасних умовах розвитку економіки спостерігається накопичення іноземних активів в окремих регіонах нашої держави, що характеризується їх нерівномірним розподілом (табл. 1).

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції в регіонах України в 2013–2016 рр.

Регіони	01.01.2014		01.01.2015		01.01.2016	
	млн. дол. США	%	млн. дол. США	%	млн. дол. США	%
Україна	58156,9	100,0	45916,0	100,0	43371,4	100,0
АРК	1608,9	2,8	–		–	
області						
Вінницька	278,7	0,5	250,9	0,5	187,1	0,4
Волинська	339,3	0,6	271,8	0,6	248,1	0,6
Дніпропетровська	9092,1	15,6	7758,7	16,9	7182,9	16,6
Донецька	3510,5	6,0	2550,4	5,6	1827,7	4,2
Житомирська	387,7	0,7	286,0	0,6	249,3	0,6
Закарпатська	447,4	0,8	376,6	0,8	311,5	0,7
Запорізька	1124,7	1,9	885,2	1,9	931,7	2,1
Івано-Франківська	813,5	1,4	925,9	2,0	836,6	1,9
Київська	1948,3	3,4	1653,8	3,6	1627,1	3,8
Кіровоградська	150,9	0,3	84,7	0,2	64,4	0,1
Луганська	883,8	1,5	671,1	1,5	582,4	1,3
Львівська	1706,0	2,9	1374,9	3,0	1248,1	2,9
Миколаївська	280,5	0,5	232,6	0,5	212,7	0,5
Одеська	1670,7	2,9	1432,5	3,1	1337,4	3,1
Полтавська	1065,1	1,8	1029,3	2,2	1000,6	2,3
Рівненська	312,9	0,5	269,3	0,6	220,2	0,5
Сумська	427,2	0,7	264,7	0,6	201,6	0,5
Тернопільська	68,2	0,1	56,4	0,1	50,1	0,1
Харківська	2216,3	3,8	1726,0	3,8	1569,5	3,6
Херсонська	279,4	0,5	210,4	0,4	210,6	0,5
Хмельницька	225,5	0,4	189,2	0,4	166,8	0,4
Черкаська	890,0	1,5	510,4	1,1	352,9	0,8
Чернівецька	69,8	0,1	68,7	0,1	59,3	0,1
Чернігівська	128,6	0,2	103,8	0,2	92,2	0,2
м. Київ	28039,7	48,2	22733,0	49,5	22600,4	52,1
м. Севастополь	191,2	0,3	–		–	

Джерело: [5]

Державна служба статистики починаючи з 2014 р. наводить дані щодо залучення прямих іноземних інвестицій у регіони України без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополь та частини зони проведення антитерористичної операції. Цим частково пояснюється загальне зменшення обсягів прямих іноземних інвестицій у 2014–2016 рр. Крім цього, спостерігається зменшення обсягу іноземного інвестування в усіх областях України, окрім Івано-Франківської. За останні роки їх питома вага в загальній сумі інвестицій зросла з 1,4% до 1,9%, тобто це єдина область, у якій відбулося збільшення надходжень іноземних інвестицій.

Збільшилась питома вага в загальній сумі інвестицій у м. Києві (з 48,8% до 52,1%), у Дніпропетровській області (з 15,6% до 16,6%) та Полтавській (з 1,8% до 2,3%). За період 2014–2015 рр. майже в два рази зменшились обсяги прямих іноземних інвестицій у Донецькій області (з 6% до 4,2%), проте цей регіон надалі залишається в п'ятірці інвестиційно привабливих. Що стосується інших областей, то не помічається суттєвих змін питомої ваги в загальній сумі іноземних інвестицій. Для іноземних інвесторів найбільш привабливими на початок 2016 р. є м. Київ, Дніпропетровська, Донецька, Київська, Харківська, Одеська, Львівська, Полтавська, Запорізька, Івано-Франківська області. У загальній сумі іноземних інвестицій питома вага кожної з інших областей не перевищує 1%. Тернопільська, Чернівецька, Кіровоградська та Чернігівська області є найменш привабливими для іноземних інвесторів. Таке спрямування прямих іноземних інвестицій в регіональному розрізі не сприятиме рівномірному економічному розвитку регіонів та, на нашу думку, посилюватиме збільшення розриву в їхньому розвитку.

Прямі іноземні інвестиції з регіонів України в економіці країн світу наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Прямі іноземні інвестиції з регіонів України в економіці країн світу в 2014–2016 рр.

Регіони	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016
---------	------------	------------	------------

	млн. дол. США	%	млн. дол. США	%	млн. дол. США	%
Україна	6575,3	100,0	6352,2	100,0	6210,0	100,0
АРК						
області						
Вінницька	0,2	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0
Дніпропетровська	200,3	3,0	114,2	1,8	71,9	1,2
Донецька	5432,2	82,6	5405,6	85,0	5391,2	86,8
Запорізька	48,1	0,7	34,0	0,5	25,0	0,4
Київська	7,3	0,1	4,6	0,1	0,9	0,0
Кіровоградська	0,1	0,0	0,1	0,0	–	–
Луганська	11,6	0,2	10,3	0,2	9,4	0,2
Львівська	28,4	0,4	37,2	0,6	34,5	0,6
Миколаївська	0,8	0,0	0,8	0,0	0,8	0,0
Одеська	37,5	0,6	29,5	0,5	18,7	0,3
Полтавська	3,4	0,0	2,6	0,0	2,3	0,0
Сумська	3,8	0,0	2,5	0,0	1,7	0,0
Харківська	16,3	0,3	13,6	0,2	10,3	0,2
Херсонська	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0
м. Київ	751,3	11,4	686,0	10,9	633,5	10,2

Джерело: [5]

Аналізуючи прямі іноземні інвестиції з регіонів нашої держави в економіку країн світу, можна стверджувати, що 86,8% інвестицій здійснюється представниками Донецької області, в середньому 10% припадає на м. Київ, 1,2% – на інвесторів Дніпропетровської області. 10 областей взагалі не беруть участі в інвестуванні за кордон, а 12 областей здійснюють мінімальне залучення інвестицій.

До погіршення становища зі здійснення внутрішніх капіталовкладень та залучення інвестицій з-за кордону призвела криза 2014–2015 рр. Зниження показників інвестиційної діяльності загалом в Україні та за її окремими регіонами спричинені як нестачею коштів для капіталовкладень, так і непривабливістю інвестиційного клімату в країні.

Динаміка прямих іноземних інвестицій на одну особу населення за регіонами України представлена в табл. 3.

Таблиця 3

Динаміка прямих іноземних інвестицій на одну особу населення за регіонами України в 2014–2016 рр., дол. США

Регіони	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016
---------	------------	------------	------------

	дол. США	дол. США	дол. США
Усього	1327,8	1068,0	1016,3
Вінницька	191,5	138,7	117,0
Волинська	328,8	260,9	238,6
Дніпропетровська	2749,3	2329,4	2201,7
Донецька	828,8	503,4	428,2
Житомирська	306,9	226,8	199,1
Закарпатська	349,2	266,2	247,9
Запорізька	632,3	587,4	529,7
Івано-Франківська	590,0	671,1	606,3
Київська	1157,4	1038,1	943,3
Кіровоградська	160,9	83,8	66,4
Луганська	391,9	283,5	263,8
Львівська	674,9	545,6	495,8
Миколаївська	241,7	196,4	183,3
Одеська	701,0	599,7	561,4
Полтавська	732,3	719,6	696,8
Рівненська	270,9	227,3	189,8
Сумська	372,1	233,8	180,6
Тернопільська	64,3	52,2	47,0
Харківська	782,3	635,9	579,3
Херсонська	256,2	194,8	198,0
Хмельницька	171,7	145,3	128,9
Черкаська	704,3	409,6	283,8
Чернівецька	88,6	75,8	65,4
Чернігівська	120,7	94,8	88,5
м. Київ	10 190,7	8 068,1	7 913,4

Джерело: [5]

Про нерівномірний розподіл прямих іноземних інвестицій на одну особу населення за регіонами України свідчать дані табл. 3. Найбільше значення показника спостерігається у столиці й за станом на 2016 р. становить 7 913,4 дол. США., а найменше – у Тернопільській області й за станом на 2016 р. становить 47,0 дол. США.

Аналізуючи дані табл. 1, 3, можна стверджувати, що обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку Тернопільської області за станом на 2016 р. становив 50,1 млн. дол. США, що на 18,1 млн. дол. США менше, ніж у 2014 р., а в розрахунку на одного жителя області у 2016 р. припадає 47,0 дол. США, тоді коли у м. Києві на одну особу припадає 7 913,4 дол. США., що у 168 разів менше. Це вказує на те, що обсяг іноземного інвестування в Тернопільську область є дуже низьким.

За даними Головного управління Тернопільської області в її економіку у січні-червні 2016 р. іноземними інвесторами вкладено 132,0 тис. дол. США прямих інвестицій. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в економіку Тернопільської області, за станом на 1 липня 2016 р. становив 49,3 млн. дол., або 46,3 дол. в розрахунку на одну особу. В область надійшли інвестиції з 36 країн світу. За інформацією Головного управління Тернопільської області, провідними лідерами за обсягами залучення прямих іноземних інвестицій була п'ятірка країн-інвесторів, на які припадає близько 40% загального обсягу прямих інвестицій. Дослідження засвідчують, що найбільшими інвесторами, які активно співпрацюють з Тернопільською областю, стали такі країни, як: Німеччина (15,2 млн. дол.), Чехія (7,4 млн. дол.), Кіпр (5,9 млн. дол.), Естонія (5,3 млн. дол.), Польща (3,2 млн. дол.) (рис. 1).

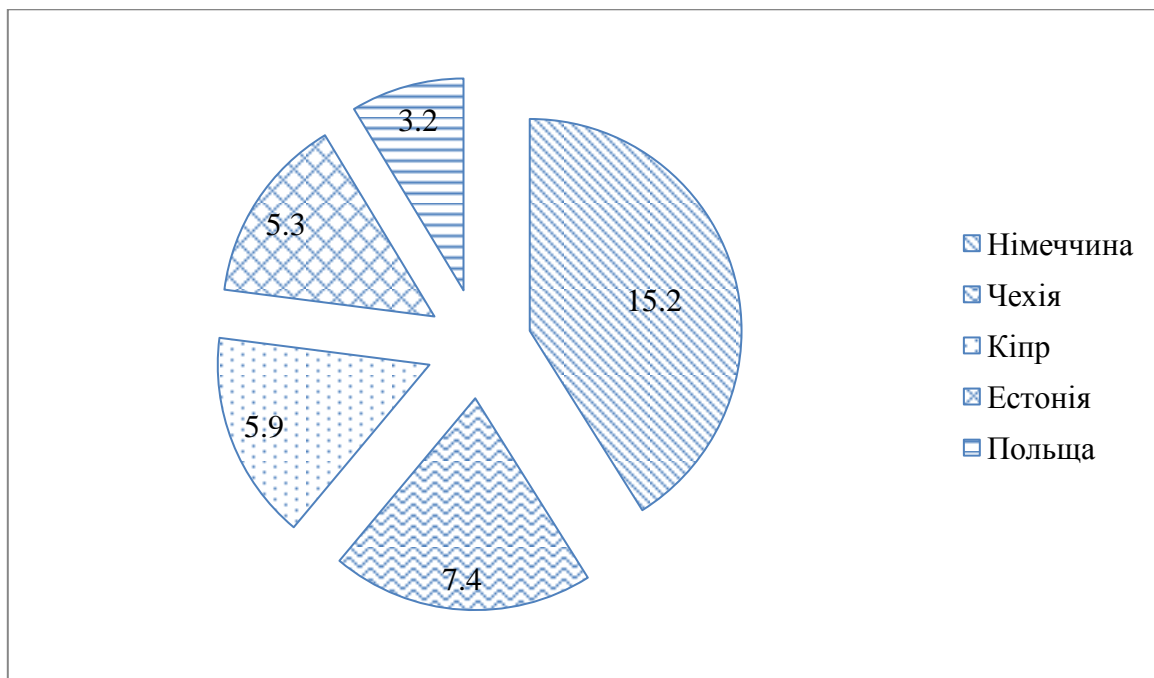

Рис. 1. Рейтинг 5 країн-інвесторів за обсягами залучення прямих іноземних інвестицій у Тернопільську область за станом на 01.07. 2016 р., млн. дол.

США

Підприємства м. Тернопіль були найбільш привабливими для іноземних інвесторів. У їхній розвиток вкладено 25,9% загального обласного обсягу інвестицій.

Незначні обсяги іноземних інвестицій зосереджено на підприємствах сільського, лісового та рибного господарства – 6,3 млн. дол. прямих інвестицій (12,8%), а на підприємствах транспортного, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності акумульовано 7,9 млн. дол. (16%). На підприємствах промисловості зосереджено значні обсяги іноземних інвестицій – 30,0 млн. дол. (60,7% загального обсягу прямих інвестицій в область).

На основі проведеного дослідження можемо зазначити, що створення дієвого виробничо-господарського комплексу, який мав би потенціал стійкого розвитку, є важливим стратегічним завданням економіки регіону. Як відомо, залучення прямих іноземних інвестицій у регіони може сприяти вирішенню цієї проблеми. Кожен інвестиційний проект має конкретну спрямованість. Він може бути ефективно реалізований у тих регіонах, де для цього є сприятливі умови. Тому оцінка й прогнозування інвестиційної привабливості регіонів відіграє важливу роль у процесі обґрунтування інвестиційної діяльності компанії.

Література

1. Звягіна К. С. Проблеми іноземного інвестування в Україні / К. С. Звягіна // Вісник Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”. Політологія. Соціологія. Право. – 2013. – № 1. – С. 98–100.
2. Макаренко М. П. Залучення іноземних інвестицій в економіку України / М. П. Макаренко // Вісник Національного технічного університету “ХПІ”. Серія : Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – 2016. – № 13. – С. 73–75.
3. Сайт Багатостороннього агентства з гарантування інвестицій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.miga.org>
4. Сайт “Doing business” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://doingbusiness.org>
5. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

6. Славянов А. С. Прямые иностранные инвестиции как фактор необратимых процессов в экономических системах периода трансформации / А. С. Славянов // Экономический анализ: теория и практика. – 2011. – № 25 (232). – С. 32–39.
7. Сидор Г. В. Інвестиційна привабливість регіонів / Г. В. Сидор, Г. І. Давидовська // Сталій розвиток економіки. – 2015. – № 2 (27). – С. 184–189.

